

ASPEKTE TË PËRVETËSIMIT TË NDËRGJUHËS DHE NDIKIMET NGA GJUHA MËMË

Msc. Ingrit Tirana

Departamenti i Romanistikës
Fakulteti i Gjuhëve të Huaja,
Universiteti i Shkodrës “Luigj Gurakuqi”
E-mail :imgrittirana@unishk.edu.al

PËRMBLEDHJE

Gjatë procesit të përvetësimit të një gjuhe të huaj është i pashmangshëm ndikimi që ushtron gjuha amtare. Për mësimdhënësit kjo përbën një sfidë më vete, e cila kërkon kujdesin e duhur për t'u trajtuar. Gjithashtu, ndikime të tilla duhen parë në aspektin pozitiv, pasi shërbejnë si tregues dhe na bëjnë të qartë nevojën për t'i ardhur në ndihmë nxënësit gjatë procesit të gjuhënxënies.

Pikërisht, nën vazhden e procesit të ndërtimit dhe zhvillimit dhe të ndërgjuhës, gjurmimi i tipologjisë së gabimeve dhe kategorizimi i tyre përbën një fushë të rëndësishme studimi, si dhe ofron një gamë të gjerë reflektimesh teorike e praktike mbi mësimdhënien dhe mësimnxënien e gjuhës së huaj. Në rastin konkret po shqyrtojmë mënyrën e përfimit në gjuhën italiane. Ky punim sjell në vëmendje jo vetëm rastet e interferencave gjuhësore dhe rolin e *transferit* gjuhësor në përvetësimin e gjuhës, por edhe aspekte teorike të saj.

Fjalët çelës: përvetësimi i gjuhës, gjuhësi e zbatuar, gabime gjuhësore, interferenca gjuhësore, gjuha mëmë, Gj1/Gj2/L1/ L2.

ABSTRACT

During the process of acquiring a foreign language, the influence exerted by the native language is inevitable. For teachers, this constitutes a challenge, which requires to be carefully handled. Also, such influences should be seen in a positive aspect, as they serve as indicators and make it clear to us the need to help pupils during the language learning process.

Precisely, even during the process of construction and development the interlanguage, tracking the typology of errors and their categorization constitutes an important field of study, as well as offers a wide range of theoretical and practical reflections on teaching and learning a foreign language. In this case, we are considering the method of obtaining it in the Italian language. This paper brings to attention not only cases of linguistic interference and the role of linguistic transfer in language acquisition, but also its theoretical aspects.

Key words: language acquisition, applied linguistics, linguistic errors, linguistic interferences, native language, L1/L2/L1/L2.

1. Objektivi dhe metodologjia e punimit

Dukuria e interferencës shfaqet që në hapat e parë të përvetësimit të gjuhës së huaj, sidomos në rastet kur dy sisteme gjuhësore paraqesin karakteristika tipologjike të ndryshme. Atëherë, folësi shfaq tendencën për të transferuar fjalë apo ndërtime gjuhësore nga njëra gjuhë në tjetrën. Ajo çfarë e bën akoma edhe më të vështirë procesin e të nxënës të gjuhës së huaj është fakti i të mësuarit të shumë gjuhëve, të cilat sjellin në mënyrë të pashmangshme ndikimin e tyre në përvetësimin gjuhësor. Njohja e një gjuhe të huaj ndikon në nxënien e një gjuhë tjetër të huaj pasardhëse, me anë të së cilës nxënësi vepron duke i krahasuar dhe asimiluar rregullat e mësuara në një sistem tjetër gjuhësor.

Duke u nisur nga këto vëzhgime, është interesante të kuptojmë se si nxënësi kërkon të vlerësojë të njëjtat rregulla gjuhësore në gjuhën tjetër dhe në rastet kur kemi interferenca mes gjuhëve të huaja të tjera të studiuara, në ç'mënyrë mbivendosin rregullat dhe si ndikojnë mbi njëra-tjetrën.

Objekt i këtij studimi është klasifikimi dhe analiza e tipologjive të gabimeve të bëra në aspektin gjuhësor (morfosintaksor dhe semantik) nga nxënësit e klasave të gjashta dhe të shtata, në ciklit e arsimit të mesëm të ulët. Si korpus studimor do të shërbejnë materialet shkrimore të këtyre klasave, tetë dokumente në total. Përmes metodës së vëzhgimit dhe mbledhjes së të dhënave nga materialet shkrimore, do të interpretojmë dhe klasifikojmë tipologjitë e gabimeve gjuhësore.

2. Çfarë kuptojmë me termin “ndërgjuhë”.

Ky studim merr në shqyrtim tipologjinë e gabimeve apo të interferencave gjuhësore gjatë procesit të mësimdhënies dhe mësimnxënies së gjuhës së huaj. Interferencat përbëjnë një objekt studimi shumë të rëndësishëm në fushën e didaktikës që merret me përvetësimin e gjuhëve.

Studimet e para të kësaj natyre fillojnë që në vitin 1967 dhe klasifikohen si studime që kanë në përmbajtje analizimin e gabimeve. Ishte Pit Corder, me artikullin e tij *The singificance of learner's errors*, që u bë pikënisje e një perspektive të re studimi. Sipas tij, “të bësh gabime është një mënyrë për të vënë në provë supozimet e tua mbi natyrën e gjuhës që po mëson” (cit.Pallotti, 2014).¹

1. Vepër.cit, Pallotti G, (2014), “*La seconda lingua*”, Strumenti Bompiani, fq 10, kapitulli I. (Ebook)

Corder (1997), i cituar nga Pallotti, thekson faktin se “gabimet” duhen patjetër të sqarohen dhe të parashikohen dhe jo thjesht të vendosen si krahasim i dy sistemeve gjuhësore. Nga ana tjetër ai nuk e mohon faktin se disa gabime shkaktohen si pasojë e interferencës nga gjuha amtare². Vetë Corder (Corder, 1981 në *Error in analisis and interlanguage*) nënvizonte se tri ishin natyrat e gabimeve të kryera:

1. “gabime transferimi”
2. “gabime analogjie”
3. “gabime të shkaktuara gjatë mësimi”

Përkufizimin e “ndërgjuhës” si koncept teorik më pas e sjell Selinker, sipas të cilit, ndërgjuha është një sistem që ka dy baza, gramatikën universale, gjuhën mëmë, si dhe gjuhën që po mëson. Sipas tij “ndërgjuha” ka strukturë të sajën, mekanizmat e së cilës lejojnë komunikimin sa më efikas pavarësisht gabimeve që prodhohen gjatë përvetësimit të gjuhës së huaj (Selinker 1972).³

Po ashtu, edhe G. Freddi risjell pak a shumë të njëjtin koncept të Corder, ku sipas tij:

[Ndërgjuha do të ishte në fakt një sistem gjuhësor i përkohshëm, një lloj gramatike operacionale, të cilën nxënësi e ndërton për të kuptuar, manipuluar dhe organizuar format e reja gjuhësore, si në kahun përceptues edhe atë produktiv. Ajo është e ndërtuar me lëndë dhe rregulla të gjuhës mëmë dhe me elemente të gjuhës tjetër përbri].⁴

Kur flasim për përvetësim të “gjuhës së dytë” (Gj2/L2), kemi parasysh çdo gjuhë që mësohet pas gjuhës amtare. Ky term shpesh ngatërrohet me gjuhën e huaj: me termin “Gj2/L2” kuptojmë atë gjuhë të mësuar në vendin ku ajo flitet zakonisht, ndërsa me gjuhë të huaj kuptojmë atë gjuhë të mësuar në kontekste shkollore, në një vend ku nuk flitet (Pallotti 2014).⁵

Në kuadër të këtyre studimeve mbi përvetësimin e gjuhëve të huaja si

---

Po aty.

2

3. Selinker, (1972), *Interlanguage* (përkth.it Matarese Perazzo, 1983), f. 214.

4. Freddi G, (1995), *Glottodidattica, fondamenti, metodi e tecniche*, Torino, UTET, f.55.

5. Pallotti G, (2014), *La seconda lingua*, Strumenti Bompiani, Milano, Kap 1.1.2, f.3. (ebook)

gjuhë e parë apo e dytë, flitet shpesh edhe për përvetësimin e gjuhëve në mjedisë mësimore, si dhe në ambiente të ashtuquajtura “natyrore”. Në rastin e parë kemi të bëjmë me të nxënit e gjuhës së huaj drejtuar nga vetë mësuesi brenda një strukture të posaçme për këtë lloj veprimtarie. E kemi fjalën për mësimin e një gjuhe në institucione shkollore dhe këtu i referohemi didaktikës së përfutimit të gjuhëve (Vedovelli, 2002; *Didattica acquisizionale*).⁶

Në rastin e dytë kemi të bëjmë me të nxënit e gjuhës në mënyrë spontane ose natyrore, kjo mund të ndodhë nëpërmjet ndërveprimit bisedor me një folës të lindur të asaj gjuhe; falë kontaktit të vazhdueshëm me gjuhën; duke luajtur; duke punuar në një vend të huaj; duke qenë në të shumtën e kohës në kontakt me kanale audio-vizive, siç janë televizioni, mediat e tjera elektronike dhe rrjetet sociale. Këtij rasti i referohemi pikërisht kur gjuha e huaj përfutet në mënyrë krejtësisht natyrore, pa mund e sforcime (Pallotti, 2014; Krashen 1980)⁷.

Me studime të këtij lloji merret Gjuhësia e përvetësimit⁸ duke dhënë një kontribut të madh sidomos nga perspektiva e gjuhës së dytë (GJ2/L2), por duke lënë mënjanë gjuhën e huaj (LS).

Vetë Paolo Balboni thekson faktin që studimet të këtij lloji janë shumë të rëndësishme dhe duhet të shihen nga perspektiva e gjuhës së huaj. Ai shprehet se:

[...është pikërisht tek gjuha e huaj që kontributi i gjuhësisë së përvetësimit mund të jetë më i rëndësishëm dhe i nevojshëm ...për të provuar në mënyrë eksperimentale vlefshmërinë e ndërtimit të gjuhës së ndërmjetme dhe është befasues fakti që ky sektor ka mbetur ende i huaj dhe i paeksploruar.]⁹

6. Vepër.cit, Vedovelli, M, (2003), *Verso l'italiano. Percorsi e strategie di acquisizione*, Roma, Carocci, 2003, fq. 270-304.

7. Pallotti G, (2014), *La seconda lingua*, Strumenti Bompiani, Milano, Kap 6, f. 1-4. (ebook)

8. Gjuhësia që merret me përvetësimin e gjuhëve (Linguistica Acquisizionale ose *SLA research*): nënkupton atë sektor të gjuhësisë që merret me proceset që i lejojnë një folësi që të përfutjë kompetencat e një gjuhe tjetër të ndryshme nga ajo e gjuhës mëmë. Zakonisht ajo merret me përfutimin e gjuhëve në mënyrë spontane dhe jo të drejtuar, por vitet e fundit po i kushtojnë vëmendje rëndësishme dhe mënyrës së përfutimit të gjuhës si gjuhë e huaj. Më saktë është një fushë e gjuhësisë së aplikuar që studion jo përfutimin e gjuhës mëmë, por bazohet në studime mbi përfutimin e gjuhës së dytë. Si një disiplinë e re, ajo studion jo vetëm faktorët gjuhësore, por edhe ato jashtëgjuhësore (cit.Chini 2005).

9. Balboni.P, (2008), *Linguistica acquisizionale e glottodidattica*, GRASSI R., BOZZONE

Duke i qëndruar të njejtit mendim, edhe Gracci pohon se natyra e këtyre studimeve dhe raporti mes tyre ndihmon për të verifikuar ato hipoteza dhe studime në lidhje me gjuhësinë e zbatuar dhe përvetësimin e gjuhëve të huaja nëpërmjet glotodidaktikës.

Duke cituar Ramat, ajo sqaron një element të rëndësishëm që duhet marrë si faktor kyç: bëhet fjalë për “kohën” që duhet për të përfutur një gjuhë të huaj. Kjo gjë i ndihmon mësuesit të identifikojnë vështirësitë që hasin nxënësit apo të identifikojnë interferencat e mundshme nga gjuha mëmë, duke hartuar materiale të posaçme për t’i përmirësuar “gabimet” që përsëriten në mënyrë të vazhdueshme.¹⁰

Mëdyshja që në të shumtën e rasteve vihet në qendër të diskutimeve apo debateve të vazhdueshme mbi përmirësimin e cilësisë së metodave të mësimdhënies apo qasjeve të duhura, është, nëse dukuria e të nxëniet në shkollë mbetet apo jo një mjedis artificial i përfutimit gjuhësor, apo duhet akoma edhe më shumë, *-pra të krijojme situata të të nxëniet sa më autentike dhe reale, në mënyrë që të arrijmë të zhvillojmë tek nxënësi kompetenca dhe aftësi gjuhësore sa më të mira.*

Një nga pyetjet që shumë studiues të kësaj fushe shtrojnë është: *“A mundet shkolla të krijojë kontekstin e duhur social për të zhvilluar kompetencat dhe aftësitë gjuhësore tek çdo nxënësi?”*¹¹

Sipas Pallotti-t, edhe pse mes këtyre dy llojeve të procesit të gjuhënxënies ekzistojnë diferenca të rëndësishme, të dyja karakterizohen thelbësisht nga procese të përbashkëta. Shkolla mbetet një kontekst i përdorimit të gjuhës me karakteristika të veçanta, por nxënësit, pak a shumë të drejtuar, mbeten të gjithë qenie njerëzore me karakteristika të përbashkëta.¹²

Prandaj si të mësuarit pasiv të një gjuhe, ashtu edhe të nxëniet e gjuhës me rregullat bazë të një procesi të orientuar dhe të programuar, plotësojnë njëra-tjetrën. Përse themi kështu? Edhe pse gjatë gjithë orës së mësimit mundohemi t’i japim përparësi qasjes së komunikimit, dhe bëjmë sikur

---

COSTA R., GHEZZI C. në *Dagli studi sulle sequenze di acquisizione alla classe di italiano L2*, Perugia, Guerra, f. 12-13.

10. Sandra Gracci, (2004), *Linguistica acquisizionale e glottodidattica*, në *Italiano LS nel Mondo: L’Italiano da Pietroburgo ai Balcani*, viti IV, nr.13, f. 15-16.

11. Ramat G & Vedovelli M, (1994), *Italiano lingua secondall’lingua straniera*, Atti del XXVI congresso della Società Linguistica Italiana, 5-7 novembre 1992, Bulzoni, Roma.

12. Pallotti G, (2014), *La seconda lingua*, Strumenti Bompiani, Milano, f.60-64.

shmangim pjesët e gramatikës, lexojmë pjesë të ndryshme, diskutojmë, zgjidhim ushtrime që në fund të fundit kanë si qëllim përvetësimin e gjuhës me të gjitha elementet e saj. Nga ana tjetër, një folës shumë i mirë i gjuhës italiane, arrin të përdorë dhe të komunikojë, pa patur nevojë të mësojë rregullat e gramatikës në mënyrë eksplicite.

Nxënësi, gjatë procesit të ndërtimit të ndërgjuhës në gjuhën mbërritëse, krijon kodin e tij gjuhësor të thjeshtëzuar, duke përdorur mekanizmat gramatikore të gjuhës amtare.

Në këtë punim do të analizojmë tipologjitë e gabimeve nga materiale të shkruara të nxënësve që i përkasin grupmoshave nga 10-12 vjeç, përkatësisht klasat e gjashta dhe të shtata të shkollave 9-vjeçare publike "Ismail Qemali" e "Ndre Mjeda", ku studiohet si gjuhë e huaj e parë gjuha italiane.

Nga një pyetësor i bërë paraprakisht, rezulton se 78% e nxënësve kanë mësuar paralelisht gjuhën angleze në kurse dhe aktualisht e kanë në programin mësimor si gjuhë të dytë të huaj. Nga këto të dhëna, kuptojmë arsyen përse nxënësit, pavarësisht ndikimit të gjuhës amtare, kanë ndikim edhe nga gjuha angleze. Ky ndikim nuk vjen thjesht si pasojë e të mësuarit të gjuhës, por sepse tashmë është gjuha angleze ajo mbizotëruese dhe siç pohon Balboni, ne po shkojmë tashmë drejt monolingvizmit gjuhësor¹³. Shembuj tipik janë: "*Io ho una blue matita*"; "*la rossa macchina è bella*"; "*ho un part- time lavoro*", etj.

Tendenca për të përdorur mbiemrin përpara emrit nuk vjen nga gjuha shqipe, por nga anglishtja. Sigurisht që kjo është një dukuri e pranishme për të gjitha ata që mësojnë një gjuhë tjetër të huaj dhe që në hapat e parë ngatërrohen lehtësisht, mirëpo, duhet të jemi të ndërgjegjshëm se fëmijët e kësaj grupmoshe, tashmë, janë të "sulmuar" nga të gjitha anët me informacione, lajme, muzikë, filma, lexime në gjuhën angleze. Globalizimi dhe digjitalizimi i kanë sjellë tashmë pasojat e tyre.

Duke u gjendur në këtë situatë, mësimi i gjuhës italiane përbën një sfidë. Nga eksperiencia jonë si mësimdhënës apo si studiues, jemi të ndërgjegjshëm që kontakti gjuhësor me italishten është bërë më i rrallë. Këtu nuk po ndalemi tek statistikat apo tek numri i nxënësve të gjuhës italiane në sistemin tonë arsimor, por po ndalemi në një reflektim të

13. Vepër.cit. Mezzadri M, (2016) *Le politiche linguistiche europee: tra continuità e cambiamento*, në Studi sull'apprendimento e l'insegnamento linguistico, Edizioni Ca'Foscari, Venezia, f. 12.

domosdoshëm për të kuptuar se çfarë duhet të përmirësojmë dhe çfarë strategjish duhen ndërtuar për të arritur në një përvetësim sa më të mirë dhe më të shpejtë të gjuhës. Në gjendjen e sotme, gjuha italiane e mësuar në ambientet shkollore mbetet në kornizat e dikurshme dhe mungon kontakti më gjuhën përmes kanaleve të tjera alternative të cilat mund të jenë vetëm sporadike.

Përgjithësisht thuhet se sa më i madh të jetë ndryshimi në mes gjuhëve, aq më i vështirë bëhet të mësuarit e tyre dhe aq më i fortë është ndikimi i interferencave. Ky koncept ka edhe këndvështrime të tjera. Nicola Grandi, profesor i gjuhësisë, shprehet se jo gjithmonë është e vështirë të mësohet një gjuhë që është e ndryshme nga të tjerat. Përkundrazi, shprehet ai: *“ka raste që, edhe pse në mënyrë paradoksale, mund të jenë ngjashmëritë që mund të përbëjë në vështirësi.”*¹⁴

Grandi sqaron faktin se jo gjithmonë, të mësuarit të një gjuhe arrihet lehtësisht, kur gjuhët kanë ngjashmëri apo i përkasin të njëjtës pemë gjenealogjike, sepse sipas tij, krijohen gabime interferencash të ngurtësuar të cilat janë shumë të vështira për t’u rralluar dhe mbeten të ngulitura në kujtesën e nxënësit. Ai shton se kur dy sisteme gjuhësore, edhe pse janë të ndryshme, në fillim paraqesin vështirësi, por më pas, me kalimin e kohës dhe me një studim të mirëfilltë, pasiguritë e mundshme dhe interferencat kanë tendencë që të zhduken.¹⁵

Sipas tij, gabimet e transferimit janë ato më të shpeshta, të cilat mund të përbëjnë një faktor shqetësues, pasi, gabime të këtij lloji mbeten të ngulitura në gjuhën e ndërmjetme, gjë që ngadalëson procesin e të nxënës.

Po ashtu, ai sqaron:

[... duket normale që, pasi të jenë përvetësuar kategoritë e duhura të njohurive, të jetë më i lehtë mësimi i përdorimit të strategjive gjuhësore që parashikojnë përdorimin e parimeve organizuese jo shumë të largëta nga Gj1 vetjake.]¹⁶

Duhet të marrim në konsideratë që ky fenomen ndodh edhe në komunikim, jo vetëm në përdorimin e drejtë të gjuhës.

---

14. Grandi N, (2020), *La classe plurilingue*, Bononia University Press, fq 15.

15. Po aty.

16. Grandi N, (2019), *Ti je gjuha që flet. Baza të tipologjisë gjuhësore*, botimet Çabej, f.148.

[Dukuria e interferencës shfaqet që në fazat e para të përvetësimit kur nxënësi nuk arrin të gjejë fjalën e duhur në gjuhën e huaj. Për të dalë nga situata ai përdor elemente të gjuhës së tij amtare, çka nuk e pengon komunikimin, por nganjëherë mund të krijojë probleme në të kuptuarin e mesazhit që dy bashkëbiseduesit përcjellin.]¹⁷

Mirëpo, nuk duhet të mendojmë që gabimet e transferimit të shihen si një dukuri negative. Gjuha mëmë luan në fakt një rol të rëndësishëm në mësimnxënien e gjuhës së dytë. (Pallotti, 2014; Selinker, 1972, f.172; Bartlet, 1997). Sipas Pallotti-t, gjuha mëmë lehtëson formimin e ndërghjuhës, në rastet kur nxënësi bën krahasime dhe gjen korrespondenca mes dy gjuhëve. Këto identifikime gjuhësore i përdor si strategji bazë për të ndërtuar sistemin gjuhësor të gjuhës së dytë (Pallotti, f. 47). Sipas tij, tre janë faktorët që shkaktojnë interferencat: konteksti gjuhësor, social dhe tipologjia e ushtrimit.¹⁸

Sigurisht, me kalimin e kohës, interferencat gjuhësore rrallohen, sidomos pas një studimi të thelluar të gjuhës, por ajo çka na intereson në këtë studim është të shohim dhe të studiojmë tipologjinë e gabimeve përgjatë këtij procesi, gjë që na ndihmon të reflektojmë mbi natyrën e gabimit. Çfarë mund të bëjmë për të përmirësuar arritjet tek nxënësit? Si të identifikojmë vështirësitë që hasin me shpesh dhe çfarë duhet të konsiderojmë “gabim”?

Disa studiues e konceptojnë krejt ndryshe “gabimin” në aspektin didaktik. Balboni shprehet se “gabimi” duhet të trajtohet si një dukuri normale. Le të marrim një shembull tipik që hasim shpesh në hapat e parë të të mësuarit të gjuhës italiane: një nxënës kur përdor foljen *andare* në kohën e tashme të mënyrës dëftore dhe shkruan ose thotë *io ando*, nuk mund të konsiderohet një gabim, pasi ai ka dëshmuar se e njeh rregullin e zgjedhimit të grupit të parë të foljeve dhe mbaresat përkatëse përpiket t’i zbatojë saktësisht. Nuk është faji i tij që sistemi foljor në gjuhën italiane paraqet parregullsi. Gabime gjuhësore në përvetësimin e gramatikës së gjuhës së huaj vihen re edhe tek folje të tjera si p.sh : *Io capo- capisco; io prefero- preferisco*.

17. Nenshtati A, (2012), *Interferencat gjuhësore dhe ndikimi i tyre në aftësinë komunikuese në gjuhë të huaj*, Aktet e Konferencës Ndërkombëtare Shkencore: *Sfida dhe Perspektiva të Mësimdhënies së gjuhës së huaj*, Univesiteti i Shkodrës, f. 85.

18. Pallotti G, (2014), *La seconda lingua*, Strumenti Bompiani, Kap I. f. 10, 47, 58-94.

2. Raste të interferencave

Ndër gabimet që hasim shpesh dhe që vijnë si rrjedhojë e interferencës së jashtme apo të brendshme, janë në nivel morfologjik dhe leksikor.¹⁹

Siç përmendëm edhe më parë, disa shembuj të interferencave janë nxjerrë nga materialet e shkruara të nxënësve që studiojnë gjuhën italiane si gjuhë të huaj të parë. Nga rezultatet e arritura, vihet re ndikimi i gjuhës amtare në nxënien e gjuhës italiane dhe jo vetëm, por edhe prania e interferencave të ndryshme nga gjuha angleze. Bëhet fjalë më shumë për transfertat negative (*negative transfers*) të cilat ndikojnë në përvetësimin korrekt të strukturave gjuhësore duke vështirësuar mësimin e gjuhës së huaj. Përsa i përket rasteve të interferencave, vlen të përmendim edhe gjuhëtarin tonë të mirënjohur, Ledi Shamku:

[...një nxënës mes moshës 6 deri në 12 vjeç, që ka mësuar të shprehet plotësisht në gjuhën e tij (Gj1) dhe po fillon të mësojë një gjuhë të dytë (Gj2), për t'iu afuar asaj do të përdorë ato që di nga sistemi gjuhësor i gjuhës së parë (Gj1). Duke qenë se çdo gjuhë ka karakteristika specifike, fëmija ndonjëherë do të “gabojë”, pasi do të tentojë, do të themi, të hapë dyert e gjuhës së dytë (Gj2) me çelësat e gjuhës mëmë (Gj1); Kjo gjë vërehet mbi të gjitha në rregullat morfosintaksore të gjuhës së dytë]²⁰

Zakonisht tek nxënësi interferenca mund të jetë e vetëdijshme ose e pavetëdijshme, me vetëdije ndodh kur nxënësi bën hipoteza për të gjetur disa zgjidhje gjuhësore, ndërsa me pavetëdije kur nuk arrin të kuptojë që veçoritë gjuhësore mund të jenë të ndryshme, duke iu rikthyer kështu shembullit të gjuhës së parë të huaj të mësuar.²¹

Le të analizojmë disa prej tyre:

2.1) Prania e interferencave në nivel morfosintaksor

Një ndër gabimet klasike dhe lehtësisht i parashikueshëm nga vetë mësuesit është përdorimi i foljes ndihmëse *kam* në vend të foljes *jam*. Prirja për të gabuar është më e madhe për arsye se vërehet ndikimi i gjuhës mëmë: sistemi foljor i gjuhës italiane parashikon që foljet në kohët e përbëra të marrin foljet ndihmëse *kam* dhe *jam*, ku disa folje

19. Interferenca e jashtme ushtrohet nga gjuha mëmë, por edhe nga një gjuhë tjetër. Interferenca e brendshme shkaktohet nga mungesa e përvetësimit të rregullave të gjuhës së dytë apo si pasojë e analogjisë së gabuar.

20. Shamku L, (2020), *L'Albanese*, në “*La classe Plurilingue*”, Illaria Fiorentini, Chiara Gianollo, Nicola Grandi, Bononia, University Press, Bologna, Shtator, 2020, f. 45.

21. Ceruti, (2012), *La linguistica contrastiva e didattica di lingue affini: insegnamento dell'italiano ad un pubblico ispanofono*, f. 7.

që tregojnë lëvizje ose gjendje (*andare, venire, uscire, stare, rimanere* etj) marrin foljen *jam* në zgjedhimin e kohëve të përbëra, ndryshe nga shqipja. Një pjesë e tyre vazhdon të bëjë të njëjtin gabim në mënyrë të pavetëdijshme:

a) Folja

Ho andato- kam shkuar

Ho leggiuto/ ho leggato- kam lexuar

Ho stato- kam qenë

Ho venuto- kam ardhur

Ho uscito- kam dalë

Pra, këto zgjedhje vijnë si pasojë e përdorimit të foljes *kam*+pjesore në gjuhën shqipe.

Ndërsa *ho cominciata /ho finita* (shohim tendencën për të ruajtur përshtatjen e gjinisë dhe numrit me pjesoren edhe me foljen *kam*)

Raste të tjera me folje:

Mi è dovuto studiare

Abbiamo andato a casa

Ho restato per due ore

Io ho piacerei / mi piacerei

Tu amato

Përdorimi i pjesoreve të parregullta:

morito- morto

leggiuto-leggere

prenduto-presò

faciuto- fatto

Me foljen *jam* dhe *kam* hasim gabime në të shumtën e rasteve me format e para të prezantimit në fjalitë klishe si:

-*Quanti anni hai?*

-*Sono 10 anni.*

-*Quanti anni sei?*

-*Io ho 12 anni hai.*

Ose me shprehjet "*come sei?*" në vend të "*come stai?*";

b) Mbiemri

Ndër dukuritë më të zakonshme të përdorimit të mbiemrave gjatë ndërtimit të fjalive të thjeshta apo edhe në materiale të shkruara, ajo çka është domethënëse është pikërisht vendosja e tij para emrit. Ky fenomen ndodh sidomos në hapat e parë, kur nxënësi ndërton krijimet e para gjuhësore. Në rastet e mëposhtme vërehet ndikimi i gjuhës angleze dhe ndikimet nga ana morfo-sintaksore:

*Io ho una **blue** matita.*²²

*Carlo ha comprato una **rossa** matita.*

*Io ho **neri** occhi.*

*Il mio **preferito** libro è Harry Potter.*

***Estive** vacanze*

***Amichevoli** persone*

Vërejmë fjalitë:

*Oggi, **I** vado a scuola alle 07.30;*

***I** ho un cane;*

***Tu** hai una penna e **Io** ho una matita.*

Siç mund të vëmë re, përemri vetor “*Io*” është me shkronjë të madhe, ai përdoret në vend të përemrit të vetës së parë “*I*” në anglisht. Edhe në fjalinë *Chiara e Io siamo amici*, është krejt e qartë influenza e gjuhës angleze pasi përdoret shkronja e madhe.

Ndërtimet gjuhësore “origjinale” nga ana e nxënësve janë shumë të pranishme për shkak të përgjithësisht qe u bëjnë rregullave gramatikore, tashmë të përvetësuara më parë. Në të shumtën e rasteve, nxënësit përdorin strukturat e gjuhës së dytë duke pasur në mendje shumë nga strukturat e përvetësuara nga gjuha e parë.

Ky ndikim vihet re edhe në aspekte të tjera gramatikore si për shembull me shumësin e emrave, të cilat, në mënyrë të pavetëdijshme, dalin me “s” në fund:

blues- blu

ristorants -ristorante

---

22. Në rastin e parë vërehet jo vetëm pozicioni, por edhe përdorimi i mbiemrit në gjuhën angleze, *blue*.

gelats- gelati

pennes -penne

fioris- fiori

persones- persone

colours- colori

parents- genitori, parenti

Ndikimet nga anglishtja i gjejmë edhe në nivel leksikor ; disa prej tyre madje konsiderohen si « miq të rremë » ose ndryshe *falsi amici* dhe disa fjalë të tjera që ngjajnë të miksuara mes anglishtes dhe italishtes.

Parents- genitori, parenti

library- biblioteca

Actually/ attualmente- attualmente (do të ishte in realtà)

Colours- colori; Noisy –noioso

Finalment/finally- finalmente

Succesfull- successo; Prise-prezzo

Influence –influenza; Stupid-stupido

May- maggio; August-agosto

Octobero- Ottobre in general-in generale;

Exercise- esercizio; testo-testo-test

Redo –rosso; solution- soluzione

Blue – blu; England –Inghilterra

Example/exempio- esempio; phrase/ frase

c) Gjinia

Përgjithësisht, emrat të gjinisë mashkullore në gjuhën italiane përfundojnë me « o », emrat të gjinisë femërore përfundojnë me « a » janë, ndërsa disa emra që përfundojnë me « e » u përkasin të dyja gjinive. Megjithatë, ekziston një numër i madh përjashtimesh, si: il poeta, il cinema, il problema, la mano, l'opinione etj. Disa nga këto emra në gjuhën shqipe kanë gjini të kundërt dhe si pasojë përdorin gabim nyjën e shquar në italisht. Le të listojmë disa prej tyre:

Il mio opinione   la problema

La pane   la cinema

Il montagna   *la piede*

la naso   *il moto*

la tavolo/lo tavolo   *la zaino*

la giorno   *la fiore*

il carne   *il chiave*

il gente/le genti

Le personi /Il persone/i personi (tutti le personi che conosco)

d) Përemrat

Ndër gabimet më klasike për shkak të interferencës nga gjuha mëmë është forma “*a me mi piace/la me non mi piace*”; “*a te ti*” dhe “*a noi ci*”, ku sipas Ledi Shamkut gjen legjitimitet në përdorimin e përditshëm, por çertifikohen nga të gjitha gramatikat zyrtare.²³ Kjo strukturë, sipas normës gjuhësore italiane, konsiderohet e gabuar, edhe pse është e pranishme tek folësit, mirëpo, në gramatikën tonë, jo. Kësisoj gabimi mbetet shumë i shpeshtë tek nxënësit apo folësit e zakonshëm të gjuhës italiane.

Le të vërejmë një rast tjetër të përdorimit të pronorëve në fjalinë *Io ho preso mia borsa, mio capello e mie scarpe*. Edhe këtu kemi një ndërtim fjalie që ndikohet nga gjuha mëmë, duke shmangur përdorimin e nyjës së shquar *la, il, le*.

e) Forma e mirësjelljes

Ndër rastet që i duhet kushtuar rëndësi është forma e mirësjelljes, pra “*Ju*” në vend të “*Lei*”, forma e mirësjelljes italiane, që si pasojë ndryshon edhe përdorimin e vetës së foljes.

-Di dove siete, professor Bianchi?

-E Lei maestro, di dove siete?

Pavarësisht përdorimit të gabuar, në një kontekst bashkëbisedimi italian, është e kuptueshme, pasi edhe në krahina të jugut në Itali, përdoret kështu. Megjithatë, norma gjuhësore dikton përdorimin e vetës së tretë, formën “*Lei*”.

---

23. Shamku L, (2020), L’Albanese në La classe Plurilingue, Illaria Fiorentini, Chiara Gianollo, Nicola Grandi, Bononia, University Press, Bologna, Shtator, 2020, f. 44.

3. Prania e interferencave në nivel leksikor

Në aspektin leksikor, interferencat janë të shpeshta, tek e fundit përmes leksikut ndodhin shkëmbimet ndërgjuhësore, nëpërmjet të cilëve, disa terma të huaja apo përdorimi i disa shprehjeve idiomatike nguliten fort në sistemin e një gjuhe ashtu siç janë (procesi i fosilizimit apo kalkeve) dhe është vështirë të përshtaten. Le të shohim disa shembuj:

libero-libro

Fisicalmente-fisicamente

Come sei? Come stai?

Io vado bene.

Mi piaccio/ mi piace

A me mi piace /tu ti piaci il pesce

Insegnare në vend të imparare: io insegno velocemente.

Vedere në vend të guardare: Noi vediamo la tv.

Buono në vend të bravo: lui è un buono ragazzo

Buona amica- migliore amica

La tua più buon decisione – La migliore decisione

Riempire il buco

Nel mio opinione

Mangio colazione- fare colazione

Mangio pranzo

Giocare a lettere (carte)

Architectto- architetto

Telefhonare-telefonare/ Ti prendo al telefono

Përfundime

Studimi i gjuhës italiane paraqet disa probleme të cilat evidentohen në performancën e nxënësve dhe nivelin e tyre gjatë procesit të përvetësimit. Shembuj të interferencave na shërbejnë për të pasur një panoramë më të gjerë dhe orientuese rreth tipologjive të gabimeve që janë më të pranishme tek nxënësit dhe shërbejnë si tregues për të reflektuar mbi strategji dhe përmirësime të mundshme në metodat e mësimdhënies.

Ajo çfarë konsiderohet e domosdoshme për mësimdhënësit ka të bëjë me rëndësinë që duhet t'i kushtojnë reflektimit mbi tipologjitë e gabimit. Analiza e tyre dhe veprimtaritë didaktike të mësuesit janë

thelbësore, dhe ndikojnë drejtpërsëdrejti në zhvillimin e aftësive gjuhësore tek nxënësit, duke rritur performancën e tyre. Vënia e nxënësve në situata autentike dhe kontakti i vazhdueshëm gjuhësor me italishten shihet si një mundësi përvetësimi e gjuhës me shumë efikasitet. Sigurisht, aspekte të tjera që duhen të merren parasysh janë faktorët jashtëshkollorë të cilët ndërhyjnë në procesin e gjuhënxënies; niveli socio-ekonomik familjar; aspekti socio-kulturor dhe kontakti gjuhësor, të cilët justifikojnë praninë e interferencave.

Gjatë hulumtimit vihet re ndikimi i gjuhës mëmë që është një dukuri e pashmangshme, por duhet të jemi të vetëdijshëm për faktin se herë pas herë duhet t'i referohemi asaj. Gjatë procesit të gjuhënxënies, duhet ta kemi të qartë se nxënësit arrijnë të bëjnë deduktime rregullash gramatikore duke i krahasuar ato me gjuhët e tjera, madje, siç vihet re tek shembujt e mësipërm, ato vetë shpesh gjejnë diferenca dhe analogji mes tyre. Prandaj ky proces kërkon kohën e mjaftueshme dhe strategjitë e duhura për t'u asimiluar.

BIBLIOGRAFIA

- Balboni.P, (2008), *Linguistica acquisizionale e glottodidattica*, in GRASSI R., BOZZONE COSTA R., GHEZZI C. (a cura di), *Dagli studi sulle sequenze di acquisizione alla classe di italiano L2*, Perugia, Guerra, f. 12-13.
- Balboni P, (1994), *Didattica dell'italiano a stranieri*, Bonacci editore.
- Ceruti E, (2012), "La linguistica contrastive e didattica di lingue affini: insegnamento dell'italiano ad un pubblico ispanofono", f. 7.
- I konsultueshëm në: https://www.researchgate.net/publication/41392113_Linguistica_contrastiva_e_didattica_di_lingue_affini_l%27insegnamento_dell%27italiano_ad_un_publico_ispanofono
- Freddi G, (1995), *Glottodidattica, fondamenti, metodi e tecniche*, Torino, UTET, p.55.
- Gracci S, (2004), *Linguistica acquisizionale e glottodidattica*, në *Italiano LS nel Mondo: L'Italiano da Pietroburgo ai Balcani*, viti IV, nr.13, f. 15-16.
- Grandi N, (2020a), *La classe plurilingue*, Bononia University Press, f.15.
- Grandi N, (2019), *Ti je gjuha që flet. Baza të tipologjisë gjuhësore*, perk.në shqip Ledi Shamku,Çabej, f.148.
- Mezzadri M, (2016), *Le politiche linguistiche europee: tra continuità e cambiamento në Studi sull'apprendimento e l'insegnamento linguistico*, Edizioni Ca'Foscari, Venezia, f. 12.
- Nenshtati, A (2012), *Interferencat gjuhësore dhe ndikimi i tyre në aftësinë komunikuese në gjuhë të huaj*, në Aktet e Konferencës Ndërkombëtare Shkencore: *Sfida dhe Perspektiva të Mësimdhënies së gjuhës së huaj*, Univesiteti i Shkodrës, f. 85.
- Pallotti G, (2014), *La seconda lingua*, Strumenti Bompiani, f. 3,10,45,47,60-64
- Ramat G & Vedovelli. M, (1994), *Italiano lingua seconda/lingua straniera*, Atti del XXVI congresso della Società Linguistica Italiana, 5-7 novembre 1992, Bulzoni, Roma.
- Selinker L, (1972), *Interlanguage* (trad.it in Matarese Perazzo, 1983), f. 214.
- Shamku L, (2020), *L'Albanese në La classe Plurilingue*, Illaria Fiorentini, Chiara Gianollo, Nicola Grandi, Bononia, University Press, Bologna, Shtator, 2020, f. 44-45.
- Vedovelli. M, (2003), *Verso l'italiano. Percorsi e strategie di acquisizione*, Roma, Carocci, 2003, f. 270-304.